

Tantum de Lingvis Orient. Quæ sequuntur de studijs Philologiæ cæteris, alijsq; , quæ promisi, Philosophicis, decrevi jam multò brevius instituto, ob nonnullas causas pertexere: cum primis verò, quod mihi jam properandum sit ad Theologica; una ergo Exercitatione de prærequisitis tum Philologicis restantibus, tum philosophicis agam. Et quidem brevissimè, quamvis id fieri, si placuisset, copiosissimè posset.

Exercitatio Octava.

De Residuis studijs, tum Philologicis, tum Philosophicis. Propositio I.

HActenus de Lingg. Theologiæ studioso apprimè necessarijs prolixè egi, de arte v. easdem discendi Grammaticâ, etsi antea aliquid dixerim in Exerc. de Ling. Lat. pag. 180, placet tamen necessitatem ejus, etiam hoc loco, sed aliter, paucis commendare, præsertim cum jam tandem eò deveni, ut philosophiæ partium usum in Theol. ordine & sigillatim, licet certis de causis, multò succisius quam primò institueram, ostenderem. Grammaticæ igitur ejusq; terminorum cognitionis rudis, vix in acie cum Adversarijs subsistet, E. G. dum quæritur:

An *εὐνοια* & *δύναμις* nonnunquam sint idem; an verò discrimen harum vocum sit universale? prius Nos Aff. post. Beza Calv. A. An vocabulum Mundi aliquando solos Electos denotet? Nos N. Calv. A. An Prædestinatio & Electio sint Synonyma? Nos A. & Calv. N. An verba activa semper actionem vel efficacem concurrentem significant? Nos N. Calv. A. in loco de peccato. An vox Baptismi immersionem tantum significet? Nos

N. Calv.

N. Calv. A. An verbum *δέχομαι* exponi possit passivè? Nos N. Calv. A. in loco de omniprat. carnis Christi, ex Act. 3: 21. &c.

Philologiæ studia ad sermonis ornatum pertinentia sunt Rhetorica & oratoria, quæ Theologiæ studioso nequaquam negligenda, sed sedulò excolenda sunt, non tantum ob progymnasmata concionatoria; sed etiam ob artificium oratorium Spiritus Sancti in Scripturâ S. delitescens, ut & ob usus facultatis dicendi in quæcunq; parte Theologiæ, ne exceptâ quidem Polemicâ. Conducit igitur Rhetorica I. Theologo concionaturo, quem etiam Rhetores officij admonere solent.

Monita in collegio concionatorio Reverendi Dn. Doct. Calovij, futuro verbi Dei Ministro non contemnenda, notabam Witebergæ, & Latinitate donabam sequentia:

1. *Membra principalia extantiùs proponenda sunt, propter memoriam Auditorum; subdivisiones verò, si plures fuerint, arte tegenda, ne obruantur Auditorum animi.*
2. *Rhetoricandum nonnihil, & flosculis oratorijs Tituli elegantè combinandi sunt; abruptus enim sermo in sacris orationibus ingratus est.*
3. *Vox interdum extollenda, pro diversitate materia, nunc reprimenda: unisona enim ingrata est.*
4. *Elaboratio fidelitèr memoria mandanda, ne crebra fiant suspiria & interstitia.*
5. *Dicotomia, vel alia divisionum species observanda, ne turbetur memoria.*
6. *Majori verborum apparatu res diducenda.*
7. *Unum ex alio per concinnam connexionem deducetur, ne oratio fiat hinc inde.*

8. *Interstitia paucula faciendâ, propter meditationem Auditorum.*
9. *Præmeditata loqui tutius est, ne unum vel dictum vel verbum ponatur pro alio: & adstringere se dispositioni præstat, quam liberiori uti sermone.*
10. *Textus cordicitus persequendus est.*
11. *Phrasologia Spiritus S. stricte adharendum.*
12. *Ubi plures sunt res, plura faciendâ verba, aut eò minus de Textu assumendum.*
13. *Pronunciatio gradatim ascendat, nisi Solemnitas aliqua diei Festi, vel alia, aliud interdum suadeat, ut ita in progressu oratio plenis passibus cadat, instar navis velo distenta.*
14. *Mixturis nimium effectata & natura invita fugienda.*
15. *Loca biblica non sunt citanda sine vel iisdem verbis; vel paraphrasi accommodâ & parallelâ.*
16. *Ex Latinis Patribus in doctiori Ecclesiâ, possunt sententia nonnunquam latine proferri; sed tamen non continuas, si nimium fuerint proluxa.*
17. *Ex Græcis patribus græcè aliquid proponere è suggestu, non decet.*
18. *Inter concionandum non est cantillandum.*
19. *Vota quæ sunt, merito erunt ἐγγράφα.*
20. *Theologo disputaturo, ut ex his questionibus constet:*

An tropus etiam sit in vocibus conjunctis? Nos N. Calv. A. An tropus locum habeat in totâ prædicatione? Nos N. Calv. A. An duplex sit Metonymia, altera in vocibus, altera in prædicationibus? Nos N. Calv. A. An fides rectè dicatur justificare Metonymicè? Nos N. Calv. A. &c.

II. ΠΑΡΑΡΗΤΗΣΙΣ 2. *Acuit ingenium futuri Theologi, ut supra innuebam, ipsa Logica, quæ ad veritatem connexionum indagandam ac defendendam, & falsitatem profligandam, definiendo, distribuendo, methodicè disponendo & ritè differendo, cum primis necessaria est: Cujus quo majorem usus laudem, eò abusus crimen majus habet. Proinde Augustinus Lib. 2. de doct. Christ. c. 31 ait: Dissertationis disciplina ad omnia genera questionum, quæ in literis sanctis sunt penetranda & dissolvenda, plurimum valet: tantum ibi cavenda est libido rixandi, & puerilis quadam ostentatio decipiendi adversarium: Sunt enim multa quæ appellantur sophisticata, falsa conclusiones rationum, & plerumq; ita veras imitantes, ut non solum tardos, sed ingeniosos etiam minus diligentèr attentos decipiunt. Et immediatè subjungit B. pater exemplum 28 ἐλέγχε κατὰ τὴν, dicitq;: Proposuit enim quidam dicens ei cum quo loquebatur: quod ego sum, tu non es. At ille sensit: verum enim erat ex parte, vel eo ipso, quod iste insidiosus, ille simplex erat. Tunc iste addidit: Ego autem homo sum. Hoc quoq; cum ab illo accepisset, concludit dicens; Tu igitur non es homo. Quod genus captiosarum conclusionum, scriptura, quantum existimo, detestatur illo loco, ubi dictum est; Qui Sophisticè loquitur odibilis est, Eccl. 37. Paulò post ostendit idem Augustinus, quomodo veræ connexiones interdum falsas contineant sententias, quales 1. cor. 15 extant: Neq; Christus resurrexit; inanis est prædicatione nostra: inanis est fides vestra, cum tamen connexio apostolica sit verissima. Si mortui non resurgunt, neq; Christus resurrexit. Et si Christus non resurrexit, inanis est prædicatione nostra, imò & fides vestra &c. Ideoq; rectè monet Epiphanius hæc. 65: Oportet uniuscujusq; questionis inventionem*

tionem, non ex proprijs ratiocinationibus, sed ex scripturarum consequentiâ desumere. Disputare verò de subtilitatibus logicis, novitates item & minutias in Logicis sectari, ipsiq; multum temporis terere, minùs esse consultum Theologiæ studioso iudicat Dn. D. Calovius in prædiâ sect. II, c. 2. p. 110; Est enim Logica ὄργανον καθολικόν, ideoquè unicè ex usu pretium ejus æstimari debet. In praxi ita versandum, ut proponantur argumenta syllogisticè, ac resolvantur secundum præcepta artis logicæ: Ad hæc, quamvis non semper præcisè in formâ explicitâ disputandam sit Theologis (quod B. Meisnerus Prof: Witteb. aliquando obtinuit adversus Cornelium Martini, Prof. Helmstad.) quibus etiam e contra, nunquam contra formam h. e. contra præcepta formalia disputandum; tyronibus tamen qui logicam praxin excolunt, id perneccesarium est, ut præceptorum usum eò rectiùs percipiant. Paulò post monet cit. loco, Theol. Studiosos his verbis; idem, Ramæis, ut & mixtis authoribus ne delectentur, si peripatetica Logica informatione gaudere possint; quod consilium quam salubre sit, ipsi tum agnoscent, cum discernere poterunt, quid distent ara Lupinis. Nec nullam hujus consilij subnectit causam, dum statim inquit: Vitentur autem sedulo Calvinianorum & Pontificiorum Logica Systemata, quæ ob Pseudo-Canones, & Exempla Pseudo-Theologica admista, vix periculo vacant. Nota: Quemadmodum ad Regulas Theologorum non quadrant exempla Philosophica; ita, ad Canones Logicos exponendos, ineptè sæpenumero adhibentur exempla theologica. Uude Sadeel, unus ex Calvinianis, rectè ait in Lib. de V. H. N. De divinis mysterijs non est ex Philosophorum Regulis pronunciandum.

Huc

Huc spectant exempla quaestionum in Theol: controversarum, quarum decisionem nequicquam expedies sine intelligentiâ Logicæ, utpote: An quod de totâ specie prædicatur, ad singula individua rectè queat applicari? Nos A: Bellarm. cum Pontif: quibusdam N. de Fide. An ratio, qualis est imputatio meriti Christi, sit Ens imaginarium? Nos N. Pontif: A. An maneat Fundamenta relationibus extinctis? Nos A: Pont: N. de pecc. orig. Num contritio sit in prædicamento Actionis? an passionis? Nos N. Prius. A. Post: Pontif: è contra. An unum uni tantùm opponatur? Nos N. Pontif: A: de Antichristo. Num causa sit Prior suo Effectu? Nos D. Pontif: A. de fide justif: An sublata causâ tollatur effectus? Nos A. pontif: N. de pecc: orig. An idem possit referri ad varia causarum genera? Nos A: Pontif: Neg. de justif: An attributa causæ Principalis convenient instrumento? Nos dist: Bellarm: N. de com: idiom: Num res una diversas formas admittat? Nos A. D. Pont: N. de justif: An sublato Formali tollatur Materiale? Nos N. d. Pontif: A. de concupisc: An denominatio semper fiat ab inhærente, non verò externâ formâ? Nos N. Pont: A. de just. imp. An pars possit esse genus totius? Nos N. Pontif: A: de genere Sacram: An Entia collectiva verè possint definiri? Nos A: Scholastici N. de Sacram: An distinctio rem multiplicet? Nos N. Pont: A. de Ecclesia Vit: & invis: An in oratione, verba peregrina & auditoribus ignota rectè assumantur? Nos N. Pont: A. in peragendis sacris. An propositio imperativa & conditionalis, semper præsupponat vim agendi? Nos N. Pont: pelagianizantes A. in lib: Arb: An unius orationis simplicis multi sint sensus? Nos N. Pont: A. de sen-

P p

su scripta

su script: Num in prædicatione affirm. subjectum & prædicatum idem planè supponant? Nos N. Pontif: A. in Transubst: An in prædicationibus affirmativis, vocabula idem significant quod in contradicentibus negativis? Nos R. plus negari, quam affirmari per necessariam conseq: Pont. A. de primatu Petri. An in propositionibus personalibus tota persona, an verò partes unitæ prædicentur? Nos Neg: Prius, A. post. Pont: cum Calv nonnullis è contra. An in Enunciationibus personalibus disparatum de disparato prædicetur? Nos A. Pont: cum Calv. N. An optimus interpretandi modus sit, consuleri scripturas? Nos A. pont. N. de R. pont. nec non Calv. de Test. intrin. An interpreti sit licitum nonnunquam voces addere in textu orig: non extantes? Nos A: Ex Luth: Rom. 3. 28. Allein. conf. Rom: 4. 5. Syr. Balschud. An in scripturis sint veræ contradicentiones? Nos N. Pont: A. Num pontificij in probandâ Scripturæ & Ecclesiæ autoritate faciant circulum? Nos A: Becanus N. An primus modus per se semper sit essentialis? Nos A: Jesuivita N. An nova respondendi forma Jesuivita in colloquio Ratisp. usitata, sit bona? Nos N. Pont: A. An Respondens etiam petat principium? Nos A. N. Tannerus in colloq: Ratisp. Num à nominibus ad rem firma sit consequentia. Nos N. Pont: A. de Pont. An numerus, quâ talis, vim probandi habeat? Nos N. Pont. A. de 7 sacram: Num à prærogativis ad primatum V. C. Nos N. pont: A. de Petro. Num omnia antiquissimas quoq; verissima? Nos N. Pont: A. de Doct. Cath. An ab utili aliquo ad sufficiens V. C. Nos A. D. Pont N. de perfect: Script: S. Num Ecclesiæ veritas à multitudine, bonâ conseq. deducatur? Nos N. Pont: A. An ab instituta

institutione ad præceptum Valeat Conseq: Nos A. Pont: N. de com: sub una specie. An Testimonia patrum in dispp. Theol: habeant vim probandi infallibilem? Nos N. Pont: A. &c.

An propria possint separari à subjectis, salvâ essentia? Nos A. Adv. N. An propria rei unius, possint alteri diversæ communicari, & an effectum proprium nonnunquam idem sit quod adjunctum proprium? Nos A. Calv. N. An caro Christi rectè dicatur accidens, vel adjunctum *τὸ λόγος*? Nos N. Calv. A. An nuda relatio veram importet relatorum præsentiam? Nos N. Calv. A. in S. Cœnâ. An relatum correlato propter *συνέσις* ineffe nequeat? Nos N. Calv. A. in Cœnâ. An terminus relationis nonnunquam sit affingendus relato? Nos in art. de Sacr: Aff: Calv. N. An relata simul sint naturâ & actu? Nos A. Calv. reipâ N. in art. de cœnâ. An correlatum de relato prædicetur in casu recto? Nos N. Calv. A. in art. de cœnâ. An Sacramentum sit relatum secundum esse? Nos N. Calv. A. An verbum Dei quatenus prædicatur, ad efficientem conversionis causam referri queat? Nos A. Calv. N. An personæ S. S. Trin: sint creationis causæ sociæ? Nos N. Calv. A. An idem possit esse efficiens & materia? Nos A. Calv. N. in art: de S. cœnâ. An significatio effecti spiritualis, rectè dicatur finis sacramentorum N. Test: Nos N. Calv. A. An idem possit esse causa & effectum? Nos A. Beza cum Calv. reliquis N. in art. de prædest. An oporteat semper, causam & effectum esse simul? Nos N. dist: Calv. A. in doct: de Eccl. & merito Christi. An unus idemq; effectus causæ principali & instrumentali, rectè proprieque attribuat? Nos A. Calv. N. in art: de Sacramentis.

An definitio actionis, in quâ loco generis ponitur ob-
jectum, sit simpliciter vitiosa? Nos N. Calv. A. in def.
coenæ à B. Luth. factâ. An genus & differentia nonnun-
quam possint coincidere? Nos A. d. Calv. N. in eod. art.
de Sacram: An copula propriè sit enunciationis, vel etiam
prædicati pars? Nos N. Calv. A. An tropus possit es-
se in copula? Nos N. Calv. A. An prædicatum quan-
doq; sit pars subjecti? Nos A. Calv. N. in art: de Coenâ.
An talia semper sint prædicata, qualia permittuntur à
subjectis? Nos dist: Calv. aff. abs. negando omnipræs:
carnis Christi. An in una oratione simplici, vox una
duas sustineat significationes? Nos N. Calv. A. in S. Coe-
nâ. An variatio subjectorum & prædicatorum tollat æ-
quipollentiam propositionum? Nos N. Calv. A. in S.
Coenâ. An dentur prædicationes κατὰ οὐδεὶν im-
propriæ? Nos N. Calv. A. in eod. art. An prædicationes
inuitatæ personales & sacramentales sint Reales, an tan-
tum verbales? Nos A. prius, N. post. Calv. è contra.
An Deus & homo, in prædicatione, verè sint disparata
Nos A. Calv. N. An propositiones, Filius Dei est pas-
sus, Dominus gloriæ est crucifixus, sint synecdochicæ?
Nos N. Calv. A. An communicatio idiomatum nihil
sit aliud, quam nuda & mera prædicatio? Nos N. Calv.
aff. An quod est in alio, dici queat esse ipsum? Nos
A. Calv. N. in S. Coenâ. An vera sit contradictio: caro
Christi est hic & ubiq; videtur & non videtur? &c. Nos
N. Calv. A. An aliquid possit dici de toto, quod parti-
bus nullis conveniat? Nos N. Calv. A. in art. de exalt:
hum: nat: Christi. An à præsentia totius ad præsen-
tiam partium V. C.? Nos A. Calv. N. in art: de Person:
Christi. An semper in forma syllogistica de rebus Theo-
logicis

logicis sit disputandum? B. Meisn: N. loquendo de certâ
figura & modo, non vero negat loquendo de bona con-
seq. ut Cornelius Mart: criminatur Cal. aff. Beza in con-
loq. Momp. una cum Papistis in colloq. Ratisp: &c.

III. 3. Stabiliunt autem ingenium Futuri Theologi
Philosophiæ partes reliquæ, magis propriè ita dictæ, utpotè

I. *METAPHYSICA*, cujus utilitas permagna ef-
se creditur, tum quoad quæstionum mixtarum intelligen-
tiam ac decisionem, tum quâ præcepta generalia, usu se-
per omnes materias diffundentia, tum quâ canones, quo-
rum usus pariter & abusus probè cognitus, conducit
Theologiæ Polemicæ, ut è Metaph. div. Dn D. Calovij
videre est, præsertim recognitâ, in qua doctrinam tran-
scendentalem ab erroribus Calvinisticis, quibus infecta
esse solet, liberavit. Huic disciplinæ affinis est (α) *Gno-
stologia*, quæ agit de scibili, quâ tali, informando mentem
de accuratâ cognoscendi ratione, quomodo abstrahenda
universalia à singularibus, essentialia ab extræssentiali-
bus sunt, quomodoq; idealiter & in conceptu proprio,
quævis res representanda. (β) *Noologia*, quâ Principia
omnis cognitionis prima expenduntur, ut contra ne-
gantem principia, scilicet secunda, etiam disputare pos-
sint. Et (γ) *Pneumatica*, quæ, ut est cognitio spiritu-
um naturalis, quæ subordinatur cognitioni eorundem
revelatæ, adeoq; sacro studio maximè cognata; ita Theo-
logiæ studio utilisima esse censetur.

Metaphysicæ notitiam futuro Theologo commenda-
bunt quæstiones seqq: An duo actus primi in Ente rea-
liter existente concedendi? Nos A. Calv. N. in art: de
Hum: Christi. An omne Ens habeat propriam existen-
tiam? Nos N. Calv. A. cum Nestorio de Pers: Christi.

An qualis substantia, tale etiam sit subsistere: Nos A. Calv. N. de carne Christi illocali. Num ad veram presentiam requiratur propinquitas localis? Nos A. Calv. N. de H. nat: Christi. An verè unum sint quæ definitione, tempore, alijsq; modis differunt? Nos N. Calv. A. de Bapt: An ex unione fluat vera & mutua unitorum presentia? Nos A. Calv. N. de præsen: carnis Christi, An una sit veritas philosophica & Theol: Nos A. d. Adv. N. An malum absolutè fuerit necessarium? Nos N. Calv. A. An omne malum sit Ens merè Privativum? Nos N. d. cum Luth: Schol. & q. Calv. A. simpl. An formæ sint divisibiles? Nos N. Calv. A. de Fract: panis. An qui vult finem, velit etiam media ad finem illum ducentia? Nos dist: Calv. A. simpl. de peccato, An omnes actiones & effectus sint suppositorum? Nos A. Calv. N. de primo gen: com: idiom: An totum realiter differat à partibus simul sumptis? Nos N. Calv. A. de duab. nat: Christi. An detur pars essentialis, quæ tamen toti non sit essentialis? Nos N. Calv. A. de ἀποκλασία. An abstractum nonnunquam significet quod est extra unionem? Luth: A. Calv. N. in loco de com: idiom: An omne signum debeat esse externum & visibile? Nos N. Calv. A. de Sacram: An finitum possit fieri capax infiniti? Nos A. Calv. N. de maj: carnis Christi. An inter substantiam & accidens detur medium? Nos A. d. Calv. N. de com: idiom: An idem accidens possit esse in duobus subjectis? Nos A. Calv. N. de com: idiom: An angeli sint corporei? Nos N. Calv. A. An sint in loco? Nos N. illi A. An sint mortales? Nos N. illi A. An dentur notitiæ de Deo naturalitè ingeneratæ? Nos A. Socin: N. An mysterium Trinit: possit

possit demonstrari Principijs rationis? Nos N. Calv. A. An Deus possit exactè definiri? Nos N. Calv. A. An Dei præscientia tollat rerum contingentiam? Nos N. Calv. A. Num Calviniani detrahant omnipotentia divina? Nos A. Ipsi N. An voluntas Dei alia sit antecedens, alia consequens? Nos A. Calv. N. An detur distinctio inter vol: Signi & Beneplaciti? Nos N. Calv. A. An quidquid Deus vult fieri, semper fiat? Nos N. Calv. A. de prædest: An Deus semper approbando cum causis secundis concurrat? Nos N. calv. A.

II. *PHYSICA* non solum jucunda disciplina est & digna cui ingenij excolendi opera impendatur; quapropter celebratur scientia Salomonis, quæ disputare potuerat de herbis & plantis, jumentis, volucris & piscibus, hyssopo quoq; quæ egreditur de parietate &c. sed & studiosis Theologiae, vel Augustino iudice, valde utilis: is enim lib: 2. de doct: Christ: c. 29. ait: *In quo genere sunt quacunq; de locorum situ, naturisq; animalium, lignorum, lapidum, herbarum, aliorumve corporum scripta sunt: eamq; cognitionem valere ad agnoscenda scripturarum solvenda docuimus: non ut pro quibusdam signis adhibeantur, tanquam ad remedia vel machinamenta superstitionis alicujus: nam & illud genus jam distinctum ab hoc licito & libero separavimus: aliud est enim dicere, tritam istam herbam si biberis, venter non dolebit; & aliud est dicere, istam herbam collo si suspenderit venter non dolebit. Ibi enim probatur contemplatio salubris: hic significatio superstitiosa damnatur. Quinimò, necessariam Theologo naturalium rerum cognitionem indicat Meisnerus in certaminibus cum hæreticis, de varijs fidei articulis. E. G. dum inter nos & Calvinianos quæritur: An locus*
corpo-

corporibus simpliciter necessarius, ita ut nullum dari possit corpus, quod non sit in loco? Et Hi aff: Nos N. An unum corpus citra destructionem essentiae, in duobus vel pluribus locis praesens esse queat? Calv. N. Nos A. An omne corpus solidum necessario & semper tangatur atq; videatur? Aff: illi Nos Neg. An substantia corporis glorificati, alia sit futura a substantia corporis Physici? Nos N. Illi A. An corpora eandem sint habitura materiam, quam nunc habent naturalia? Aff: Nos. illi N. An corpora gloriosa carnem & ossa sint habitura? Nos A. Adv. N. An omnium beatorum corpora, Christi staturae & magnitudini futura sint conformia? Nos D. Adv. A. An qualitates corporum glorif. sint tantum 4. ex 1. Cor. 15. 43: Nos N. Schol: A. An glorificata corpora sint invisibilia? Nos dist: Calv. N. An corpora gloriosa sint immobilia, & in momento esse possint ubi voluerint? Nos A. Calv. N. An corpora gloriosa necessario in loco existant? Nos N. Calv. A. An corpora gloriosa penetrare possint corpora non gloriosa? Nos A. Calv. strenue Neg. An corpora gloriosa queant palpari? Nos dist: Porro, An creatio mundi in tempore rationibus philosophicis certo demonstrari possit? Nos N. Calv. A. An mundus sit conditus ex nihilo? Nos A. Calv: N. An mundus ex informi materia, quam chaos vocant, productus sit? Nos A. d. Calv. N. An Deus sit mundi locus? Nos N. Calv. A. An mundus sit interiturus quoad substantiam? Nos A. Calv. N. Praeterea: An detur caelum Empyreum? Nos N. Calv. cum Pont: A. An supra caelum sydereum, magna aquarum copia sit reposita? Nos A. Calv. N. An caelum beatorum sit creatum proprie? Nos N. Calv. A.

Et ite-

Et iterum: An homo ab initio fuit creatus sanctus & Justus a Deo? Nos A. Calv. dub. An fuit ab initio creatus mortalis? Nos N. Calv. A. An lucta rationis & appetitus ex ipsa hominis natura promanet? Nos N. Calv. A. An anima rationalis creetur & infundatur, an vero propagetur per traducem? Prius Nos N. post. A. cum Pontificijs vero Calviniani vice versa. An anima hominis in toto corpore tota, & in singulis quoq; partibus corporis sit tota? Nos A. Calv. N. An anima sit in corpore tanquam in loco? Nos N. C. A. An duplex sit in uno homine vita? Nos Neg. C. A. An memoria tantum sit absentiam? Nos Neg. C. A. An placentulae orbiculares, quibus in administratione Coenae utimur, sint verus panis? Nos A. Calv. N. An verba habeant vim practicam? Nos N. Pont. A. in Transsubst. &c. Cum inquam haec quaerantur inter nos & adversarios, non potest Theologiae studiosus, qui veritatem in his, alijsve similibus, indagare vel defendere satagit, intelligentiam rerum physicarum omnimoda, sine veritatis dispendio carere.

III. *MATHESIS*, disciplinarum Philosophicarum amplissima, quot & quantos rebus Theologicis rite perpendendis & tractandis, controversijs Chronologicis decidendis & finiendis, signis variorum eventuum solide dijudicandis ac observandis afferat, ut reliquas praetervehar commoditates, latissime esset ostendendum, nisi statuta brevitatis ad metam properare juberet; sed quamvis & hic habere locum, illud antiquum possit, quod praestet, de re prolixam & magni momenti tacere, quam pauca dicere; ne tamen nihil omnino de quaestionibus Mathematico-theologicis dixisse videar, duas

saltem connotabo : E. G. I. Quæstum fuit olim, imò acriter disputatum, inter Asiaticos & Europæos Christianos, *quoto die Pascha celebrarent?* Philippus enim & Johannes in Asiâ, More Judæorum, quotocunq; diei, qui esset XIV. lunæ ab æquinoctio verno primæ; Reliqui autem Apostoli in Europâ, diei Dominico proximè insequenti, libertate usi Christianâ, solennia Paschatis alligarunt. Et tandem eò exarsit Victor Episcopus Romanus, quia necessariam esse uniformem paschatos celebrationem censuit, ut pro hæreticis & excommunicandis habendos putaret, qui dissentirent: fuit tamen deum controversia illa sopita in concilio Niceno in Bithynia, à constantino M. Imp: convocato circa A. Christi 325. de quâ re ita scribit Constantinus in Epist: ad Ecclesias, apud Socr: L. 1. c. 6. & Theod. L. 1. c. 10. *Ut autem summam, inquit, & breviter dicam, communiter omnium placuit iudicio sanctissimum Paschatos Festum, uno & eodem celebrandum esse die. Indecorum est enim aliquam esse, in tanta sanctitate differentiam, & honestius eidem adharere sententia.* Hæc Ille. Dies vero celebrando Paschati dicta fuit Dominica proximè sequens plenilunium Primi Mensis. II. Quærent à nostratibus Theologis Pontificij, *Anne Calendarium Gregorianum, quod æquinoctium à patribus Nicenis in 21 diem Martij rejectum, in suam sedem esse reducendum, per successivam 11 dierum retractionem, docet, sit emendatius Juliano?* Respondent nostrates, concedendo gratias emendationis causas habuisse Gregorium 13. Pontificem R. idq; ex demonstrationibus Mathematicis affirmant. Verum tum illi quærent: quare E. nos Calendarium Gregorianum non amplectamur. R. Ex causis Theolo-

Theologicis. Si & Papa novâ correctione sibi Auctoritatem in nostras Ecclesias non vendicasset. β. Præmatum apud nos amissam, insidijs his non repetisset. γ. Omnibus Christianis suum Calendarium sub poenâ excommunicationis non voluisset obtrudere. δ. A nobis is esse non crederetur, qui tenporum & Legum mutatione sibi juxta vaticinium Apostoli nimium arrogaret. ε. Deniq; insigni dolo nostras Ecclesias non circumvenisset, ut aut majestatem Papæ, quam fingit, vel hæc in parte agnoscerent, aut Imperatori de inobedienciâ fierent suspecti; Augustus Elector, & reliquæ Lutheranorum Ecclesiæ, in emendationem dudum consensissent. Hæc inquam & similes controversiæ, sine cognitione rerum Mathematicarum probe decidi nequeunt.

Proinde commendat certitudinem Astronomicam ipse Augustinus l. 2. de doct: Christ: c. 29. *Habet ait, præter demonstrationem presentium etiam præteritorum narrationi simile aliquid, quod à presenti positione, motuq; siderum, & in præterita eorum vestigia regulariter licet recurrere: habet etiam futurorum regulares conjecturas, non suspiciosas & ominosas, sed ratas & certas; non ut ex eis aliquid trahere in nostra fata & eventa tentemus, qualia Genethliacorum deliramenta sunt, sed quantum ad ipsa pertinet sidera.*

II. PHILOSOPHIA PRACTICA, quam sit Ecclesiæ Dei utilis & necessaria, ex his quæstionibus controversis constare potest.

I. ETHICIS: An Philosophia Practica sit subordinata Theologiæ? Nos N. Keck. A. An homo habet libertatem in moralibus? Nos A. Calv. N. An B. Luth: dissertationi suæ Erasmo oppositæ, rectè fecerit,

cerit, titulum de Servo arbitrio in spiritualibus? Nos A. Neg: Bellarm. An credibile sit voluntatem humanam, à S. Sancto cogi ad fatendum verum, quod novit esse falsum? Nos N. Pont. A. An homo naturâ feratur in bonum? Nos A. de statu Primævo, N. de corrupto. Pont: N. de statu Prim. Calv. A. de statu corr. An accuratum Theologiæ genus peti possit è 5 habitibus, ab Arist. L. 6. Eth. c. 3. recensitis? Nos N. Pont. & Calv. A. An Theol: finis ultimus sit Practicus vel Theor: vel mixtus? Nos A. Illud. Adv. A. istud & hoc. An una virtus possit esse in duobus subjectis? Nos A. Pont. N. de Fide. An inter velle & nolle detur medium? Nos A. Calv. N. de causa pecc. An virtutum moralium forma potius sit *ὁρθότης* quam *μεσότης*? Nos A. Adv. N. An pœnitentia sit virtus moralis? Nos N. Pont: A. An virtutes Ethicæ à Theologicis differant toto genere, vel solo gradu, vel specie? Nos A. hoc. Calv. A. istud. Adv. alij Illud. An lex naturæ sit habitus? Nos A. Socin. & Calv. N. Num bona intentio, quodvis opus reddat bonum? Nos N. Pont. & Calv. A. An opera & virtutes infidelium sint peccata? Nos A. d. Pont. N. An plus sit facere bonum morale, quam servare præceptum? Nos N. Bellarm. A. L. 5. de gratia. & lib. Arb. c. 9. An peccatum denotet solum operationem malam? Nos N. Bell. A. L. 1. de amiss: gr. c. 1. An omne vitium sit voluntarium? Nos N. Pont. A. An vitia personalia quandoq; propagentur in posteros? Nos A. Pont: N. An semel per diem comedere & abstinere à carnibus, sit vera temperantia? Nos N. Pont: A. An liceat aliud prodere verbis, aliud mente reconditum habere, seu

seu æquivoco juramento judicem fallere? Nos N. Pont: A. cum Ario simpliciter. An fides hæreticis data sit servanda? Nos A. Pont. N. An liceat uti verbis vel factis contrariam religionem significantibus? Nos N. Pont. A. An omne mendacium sit prohibitum & peccatum? Nos A. Calv. N. An vitiosæ *πρόσωποληψίας* Deum insimulent Calvininni, de Abf. decreto? Nos A. Illi N. Num usuræ sint licitæ? Nos Dist. Pont. discrepant. An omnis ablatio rei alienæ invito Domino, sit furtum & peccatum? Nos A. Pont: N. dist. An merces Meretrici danda? Nos N. Pont: A. An vera amicitia & Mystica fraternitas coli possit, inter orthodoxum & hæreticum, seu ut pressius dicam, Lutheranum & Pontificium vel Calvinianum hominem? Nos N. Syncretistæ A. An fides sit virtus? Nos dist: Pont: simpl. A. An fides perficiatur per charitatem tanquam formam? Nos N. Pont. A. An fides salvifica semper sit conjuncta cum notitiâ? Nos A. Bellarm: N. L. 1. de just: c. 4. Num fides justificans sit aliquid opus legis? Nos N. Pont. A. An spes excludat certam notitiam? Nos N. Bellarm: A. L. 3. de just: c. 11. Num charitas meritum Christi apprehendat? Nos N. Bellarm: A. L. 1. de just: c. 16. An homo naturali inclinatione magis propendeat ad diligendum Deum, quam se ipsum? Nos N. d. Pontif: A. simpl. An diligere amicum sit perfectius quam diligere inimicum? Nos N. Pont. A.

II. POLITICIS QUÆSTIONIBUS:

E. G. An quia Regimen Monarchicum in Rep. censetur esse à Politicis optimum, ideo administratio Ecclesiæ uni Pontifici R. tutissimè erit commendanda?

Nos N. Pont. A. An una eademq; persona duplici regimini Eccles: & Politico possit præesse? Nos N. Bell: A. de Pont. R. L. 5. c. 9. An ad demonstrandum formam Regiminis Papæ R. discrepare à forma regiminis Ecclesiæ à Christo & Apostolis institutâ & usurpatâ, teneamur hujus mutationis Authorem primum, locum & tempus, scire & enumerare? Nos N. ex Math: 13. 24. 25. Pont. A. An ad Principem secularem cura etiam religionis & Ecclesiæ pertineat? Nos A. Pont. N. Num Potestas civilis subjecta sit potestati Ecclesiasticæ? Nos Dist: Pont. præcisè A. An Magistratus suos subditos cogere possit & debeat, ad suscipiendam aliam religionem? Nos N. Pont. A. Anne tamen hæretici sint interficiendi? Nos Dist: Pont: unâ cum Calv. A. simpliciter. An judæi in Christiana Rep. tolerandi? Nos N. Dist: Pont: & Calv. A. An Magistratus duas pluresve religiones, in Rep. tolerare possit vel debeat? Nos Dist: Pont. N. Num libri hæreticorum sint comburendi? Nos N. pont. A. An liceat Christianis principibus vi & armis invadere infideles aut barbaras gentes, sive ulla alia causa? Nos N. pont. A. Num pontifex R. sit Tyrannus? Nos A. Pont. N. An clerici à jugo secularis potestatis sint exempti? Nos N. pont: A. Num Magistratui hæretico, subditus orthodoxus teneatur obedire? Nos A. d. Pont. N. Num subditi Tyrannum deponere, aut vi vel Fraude interficere possint, aut debeant? Nos N. dist: Pont. A. An omnis lex sit iniqua, quæ nequit servari? Nos N. pont: A. Num lex possit obligare eos, quibus non est promulgata? Nos A. Pont: N. An Nulla lex obliget, nisi prius fuerit cognita? Nos N.

Pelag.

Pelag. & Pont: A. An satius sit legibus non scriptis gubernari Remp. quam scriptis? Nos N: pont: A. Num lex scripta rectè nominetur vox judicis. Nos A. Pont. N. de S. Sâ. An lex divina nos obliget ad plenam impletionem? Nos A. Pont. N. Num circa legem naturæ propriè queat dispensari? Nos N. Pont. Scholast. A. An ll. humanæ obligent in conscientiâ? Calv. N. pont. A. Nos dist. An leges feridebeant de abrogandis dispp. religionem concernentibus? Nos N. Pont. A. Num omnem judicem oporteat esse visibilem & partes nominatim compellantem? Nos N. pont. A. Et an ejus sit omnes finire controversias, ut partes sciant se vel vicisse, vel causam amisisse? Nos N. Gretzerus Pont. A. An judex debeat judicare secundum acta & probata, an vero secundum conscientiam? Prius Nos N. post. A. Pont: è contrâ. An judex simul judex & pars esse possit? Nos N. pont: A. de pont: R. An quis per debitum opus possit mereri Mercedem? Nos N. pont. A. An à gratuita promissione præmij, ad meritum Valeat consequi? Nos N. pont. A. An remissâ culpâ, tollatur omnis poena propriè dicta? Nos A. pont. N. ut Bell: de purgat: c. 11. An poena sensus, à poena damni queat realiter separari? Nos N. pontif: A. Bellarm. L. 6. de pecc. c. 5: 6.

III. OECONOMICIS quæstionibus: E. G. An πολυγαμία patrum in V. T. fuerit peccatum intrinsicè? Nos Dist. Calv. A. simpl. An Jacob Patriarcha ducendo duas sorores peccaverit? B. Luth. com: c. 29. Gen. N. Calv. A. An infantes omnium paternorum

bono-

bonorum hæredes nascantur? Nos N. Theod. Beza A. de sanctitate inf. Nec non, Calvinus ipse in just. L. 4. c. 16. *infans, ait, hæreditario jure, jam à matris utero in fœdere continetur.* Has omnes & superiores priorum disciplinarum quæstiones, suis argumentis, novis instantijs, Responſionibus & exemplis, decreveram quidem circa principium hujus tractatus illustrare, sed properanti ad metam sufficet solus index.

V. *HISTORICA* tandem prærequisita sunt, quæ ex historia cumprimis Ecclesiasticâ, à studioso ad intimiora Theologiæ contendenti, degustanda erunt. Distingvendum hic est inter *Historicam* & *Historiam*, Illa tradit præcepta ad conficiendam historiam; Hæc verò res gestas Methodicè enarrat. E. g. Historia Ecclesiastica, præter alia, quæ incidunt innumera, docet quam mirabili Dei omnipotentis curâ & patrocinio, Ecclesia vera, indè ab origine mundi sit constituta, conservata & propagata; nec non quam impenetrabili Dei judicio justoque zelo, Ecclesia heterodoxa Malignantium, qui idololatriâ, hæresibus & piorum persecutionibus atque Martyrijs, cœlesti providentiæ sunt obluctati, sit semper repressa & masculè profligata, Errores damnati & schismata sopita, tam in Oecumenicis concilijs, quam provincialibus synodis; ut pius lector, præsertim theologiarum rerum amator, Dei sapientiam inde admiretur, bonitatem celebret, summamque potentiam veneretur, cui sit in perpetuum, laus, honor & gratiarum actio!

Tantum de Exercitatione Octavâ.

Exerci

SOBRIO PHILOSOPHIÆ IN THEOLOGIA USU, CUM RATIONE OBJECTI; TUM QUOAD COGNITIONIS MODUM: NEC NON DE EJUSDEM ABUSU, BREVITER.

Propositio I.

ATq; sic tandem Dei O. M. ope ostendi, quàm sit Philosophia Theologiæ studioso proficua respectu *Subjecti* cognoscendis, quod præparat; nunc, Deo duce, edisseram breviter, quo pacto est necessaria, cum ratione *Objecti* cognoscendi; quod illustrat; tum in ordine ad cognitionis *modum* quem adminiculatur. Respice Exerc. IV. prop. 1. pag. 43.

II. 1. Objectum cognoscendum sunt *Res ipsa* & *materia* theologicæ. Circa has autem dupliciter versamur; vel Theoreticè, vel Practicè; ad Theoriam spectat *Διδασκαλία* καὶ ἐλεγχῶ; ad Praxin verò *ἐπιτιμωσις* καὶ παιδεία, juxta id, 2. Tim. 3: 16. Vel enim *res sacras* primùm apprehendimus ipsi, alijsve apprehendas proponimus; vel contra Adversariorum strophas & sophismata defendimus: Vel mores impiorum castigamus; vel deniq; pios & modestos sanâ institutione & consilio erigimus & sustentamus, juxta illud alterum Pauli 2. Tim. 4: 2. *Insta, tempestivè, intempestivè, argue, increpa, exhortare, cum omni lenitate & doctrinâ.* Unde & 4. numerantur perfecti Theologi requisita, nimirum, ut sit *διδασκτικὸς* καὶ ἐλεγκτικὸς, qui docere;